

I

Ett urval böcker av Harry Martinson, utgivna under hans livstid

1. SPÖKSKEPP. DIKTER.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1929. 8:o. 76 s. (sista bladet tomt). Häftad i tryckta omslag, genomgående med svag fuktrand i yttermarginalen. Dedikation på förtitelsidan: »*Till Gösta Höglund med hjärtlig hälsning från förf. / Harry Martinson*».

Dikter med motiv från havet och sjömanslivet. Debutboken. I bokhandeln 24 september 1929, upplaga 1500 (1650) exemplar. (Antalet exemplar redovisas med uppgifter från förlaget, som Carl-Otto von Sydow meddelat mig ur sin kommande bibliografi. Siffran inom parentes är från en anonym artikel om Harry Martinsons böcker i *Bokvännen* 1947).

Gösta Höglund (1914–1979) var författare och tecknare. Han medverkade med teckningar i *Idun*, 40-tal och *All världens berättare*.

2. SPÖKSKEPP. DIKTER.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1929. 8:o. 76 s. (sista bladet tomt). Grönt klotband, ryggen med titeltryck i guld, faksimil av

författarens namnteckning i guld på frampärmen, tryckta omslagen och ryggremsan medbundna, övre grönfärgat snitt, övriga endast putsade (Bonniers bokbinderi). Obetydlig nötning överst och nederst på ryggen.

3. NOMAD.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1931. 8:o. 132 s. Fint klotryggsband, grön rygg med kontrasterande författar- och titelfält i svart och beige skinn, inlagan oskuren fränsett färgat övre snitt, tryckta omslagen medbundna (Bonniers bokbinderi). Författarfältet på ryggen med ett mycket obetydligt skrapmärke. Exlibris för Stig Wilton. Vackert exemplar. Dedikation på förtitelsidan: »*Till Jocke från Harry denna trots allt delvis småskapliga versbok skriven i sanatoriesången vintern 1930–31*».

Dikter. Genombrottsboken. I bokhandeln 8 september 1931, upplaga 2000 (2200) exemplar. Beträffande bokens utstyrsel, och med hänvisning till modern omslagstypografi som den såg ut exempelvis på antologierna *Fem unga* och *Modern lyrik*, meddelade Martinson förlaget brevlades: »Inga små begynnelsebokstäver».

Martinson lades in på Epidemisjukhuset i Göteborg för sin lungsjukdom i oktober 1930 och kom senare under hösten till Källtorps sanatorium. Dedikationens »Jocke» har inte kunnat identifieras.

4. RESOR UTAN MÅL.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1932. 8:o. [ii] + 160 s. (sista bladet tomt). Blått halvfranskt band, röda författar- resp. titelfält överst och nederst på ryggen omgivna av upphöjda bind, klistermarmorerede överdragspapper, ljusröda för- och eftersatts, dek. omslagen och ryggremsan medbundna, oskuren fränsett blåfärgat

övre snitt; i ett skjutfodral (Isbergs, Norrköping). Ryggen lätt blekt. Senare dedikation på förtitelsidan: »*Till vännen och brodern Sven Lutteman – denna gröna ungdomsbok som det nu är för sent att göra någonting åt – från tillgivne Harry Martinson*».

Minnen och intryck från sjömansåren 1920–27. I bokhandeln 21 oktober 1932, upplaga 2000 (2150) exemplar. Omslag av Bertil Bull Hedlund, varianten med röd bakgrundsfärg (jfr nr 35, 36). Huvudparten av boken hade redan publicerats i *Stockholms-Tidningens* söndagsbilagor från våren 1931, med början 19 april då en version av inledningskapitlet trycktes med titeln »Världsnomaden». Boken blev Martinsons första stora försäljningsframgång och han nödgades begära nya friexemplar från förlaget för att stilla efterfrågan bland vänner och bekanta.

Sven Lutteman (1902–1990), bibliofil borgmästare i Norrköping.

5. KAP FARVÄL!

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1933. 8:o. 184 s. Häftad i dek. omslag, svagt nött. Dedikation på förtitelsidan: »*Till Gustav Hedenvind Eriksson med hjärtats hälsning från Harry*».

Andra boken med minnen och intryck från sjömansåren. I bokhandeln 31 oktober 1933, upplaga 2000 (2200) exemplar. Omslag av Bertil Bull Hedlund, som fått fria händer efter Martinsons förtjusning över omslaget till *Resor utan mål*. Ett av bokens mest välkända avsnitt, kapitlet »En grekisk tragedi», togs med på uttrycklig begäran av Karl Otto Bonnier. Det hade delvis varit tryckt i *Bonniers Litterära Magasin* samma år men Martinson hade utelämnat det i bokmanuskriptet eftersom han befarade att det var långt.

Författarkollegan och vännen Hedenvind-Eriksson (1880–1967) tackar i brev 4 december samma år: »Hjärtligt tack för din nya bok. Samma upplevelse för mig som sist. Du skriver som en gud» (KB). I »Världsnomad» i *Spektrums* Martinsonhäfte 1932 liknar Eyvind Johnson dennes stil med

Hedenvinds, »denna mjuka, man ville säga drömmande realism som inte är en anhopning av detaljer, ett sammanplockande av sannolika skeenden, utan snarare en stämning, det intensivt upplevda stämning».

6. KAP FARVÄL!

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1933. 8:o. 184 s. Helt oskuren i brunt halvmarokängband, marmorerade överdragspapper, dek. omslagen och ett helsides exlibris för Arthur Elgstrand & Karin Segerstedt medbundna. Sista bladet rivet i övermarginalen med liten pappersförlust. Med författarens dedikation och teckning av ett segelfartyg på förtitelbladet: »*Till Arthur från Harry*».

Arthur Elgstrand (1906–2000) var redaktör på *Idun*. Han redigerade även *Spånga Barnens Dagblad* och publicerade där 1946–47 några verser och teckningar ur en barnbok som Martinson då arbetade med.

7. KAP FARVÄL!

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1933. 8:o. 184 s. Grönt klotband, ryggen med titeltryck i guld, faksimil av författarens namnteckning i guld på frampärmen, dek. omslagen medbundna, övre grönfärgat snitt, övriga endast putsade (Bonniers bokbinderi). Mycket fint exemplar.

NATUR. *Se nr 35.*

8. NÄSSLORNA BLOMMA. BERÄTTELSE.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1935. 8:o. 324 s. Häftad i tryckta omslag, lätt nötta, främre omslaget samt första och sista bladen med svag marginalfläck. Dedikation på förtitelsidan i svart bläck: »*Till Mormor från Harry*».

Första delen av självbiografin, motsvarar åren 1904–17. I bokhandeln 13 eller 14 november 1935, upplaga 2000 (2200) exemplar. I brev till förlaget hade Martinson givit instruktioner om att boken inte skulle kallas roman, själv betecknade han den som ett »dokument» med starkt självbiografisk karaktär. Han önskar att formatet skall vara som hans föregående bok, *Kap färväl*, omslagsfärgen som omslaget till Heidenstams *Folke Filbyter* i jubileumsupplagan, med bokstäver i samma färg som där men av modernare snitt, typografi i enlighet med *Sallys söner* (1934) av Moa Martinson, och inlagans papper i en gulaktig ton. Inga vinjetter eller bilder fick förekomma, och inga recensionsutdrag på bakre omslaget.

Martinsons mormor Hanna Mänsdotter hade gått bort redan 1887. Denna dedikation är med all säkerhet ställd till Moa Martinsons mor Kristina Karlsson, f. Swartz (1871–1954), högt älskad och beundrad av Moa och hennes kanske främsta inspirationskälla. Hon besökte ofta dotterns torp i Ösmo trots sin vacklande hälsa, och skrev även tacksamma och rörande brev från ålderdomshemmet i Nykvarn undertecknade Mommor eller Mormor, de flesta som bevarats från omkring 1940 men några tidigare och ett adresserat till »Kära Helga och Harri» (KB). Martinson kallar henne själv för mormor i ett brev till Moa 1930. I ett odaterat brev, som måste antas vara tidigare än parets giftermål 1929, nämner Kristina att hon hört talas om Moas inackordering: »[...] den största glädjen för mig var att du har fått en meniska i husett som förstår både dig å ditt skrivv ock att han är en klock man för det kan du behöfva som icke har haft annat en fårskallar att medjöra [...], jag hoppas jag får se din inackordering någon gån. [...] Ock helsa så mycket din författare.» Efter att paret gått skilda vägar förblev hon solidarisk med sin dotter. I ett svårtolkat brev från januari 1940 där hon berör Harrys förekomst i tidningarna kan man utläsa både »latoxe» och »uslingen».

VÄGEN UT. BERÄTTELSE. Se nr 36.

9. SVÄRMARE OCH HARKRANK.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1937. 8:o. 132 s. (sista bladet tomt). Häftad i tryckta omslag. Trots en kort marginalreva i förtitelbladet ett ovanligt fint exemplar av denna sköra bok. Dedikation på förtitelbladet: »*Till Vilhelm från Harry med hälsning och handslag*».

Naturessäer, den första av tre samlingar. De övriga är *Midsommardalen* (1938) och *Det enkla och det svåra* (1939). I bokhandeln 12 november 1937, upplaga 2000 (2200) exemplar.

Dedikationen är ställd till Vilhelm Moberg (1898–1973), som liksom Martinson visade sitt stöd för den spanska republiken 1937 genom att medverka i *Till Madrid. Från svenska författare*.

10. MIDSOMMARDALEN.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1938. 8:o. 144 s. (sista bladet tomt). Häftad i dek. omslag, snedläst, ryggen med några riss, främre omslaget lätt skadat nedtill med förlust av fem bokstäver av förlagsnamnet. Dedikation på förtitelsidan: »*Till Artur från Harry en hälsning*».

Naturessäer. I bokhandeln 5 maj 1938, upplaga 2000 (2200) exemplar. Omslag av Bror Hjorth.

Martinson hade redan föregående år önskat illustrationer och omslag av Bror Hjorth, den gången till essäsamlingen *Svärmare och harkrank*. Uppenbarligen fick han inte gehör från förlaget och boken utkom i stället med rent typografiska omslag. Ett år senare insisterade han, vilket ledde till en av få konflikter med Bonniers genom åren. Förlaget avrådade bestämt men

Martinson kände sig befriendad med Hjorth och ansåg omslaget till *Mid-sommardalen* kongenialt med boken. Bror Hjorth utförde bokomslag även för Eyvind Johnson, Gustaf Hedenvind-Eriksson och Moa Martinson.

Dedikationen är ställd till Artur Lundkvist (1906–1991). »Är du skald?» är den berömda replik med vilken Martinson närmade sig honom i Folkets Hus i Stockholm hösten 1927. De två blev snabbt vänner och träffades ofta en tid, den ambitiöse Lundkvist tyckte sig ha kommit förbi det kiplingmanér som behärskade Martinsons dikter och talade sig i stället varm för Carl Sandburg, som de snart försökte översätta tillsammans. Harry började ungefär samtidigt publicera dikter i pressen och bosatte sig våren 1928 på Moas torp i Ösmo, där Lundkvist besökte honom första gången sommaren 1929, ivrig att genomföra sin sedan länge planerade litterära gruppaktion. Han recenserade Martinsons debutbok *Spökskepp* då den utkom och förde samtidigt projektet *fem unga* i hamn. Tre år senare intervjuade han Martinson för *Spektrums* Martinsonhäfte och fortsatte sedan att följa hans författarskap; *Aniara* recenserade han begejstrat 1956. Ännu något senare skulle de två bli kolleger i Svenska Akademien, där Martinson invaldes 1949 och Lundkvist 1968.

II. DET ENKLA OCH DET SVÅRA.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1939. 8:o. 160 s. Häftad i dek. omslag. Nött, ryggen skadad nedtill och ganska klumpigt lagad. Några få noteringar i bläck på förtitelsidan och förstrykningar i texten. Dedikation på förtitelsidan: »*Stig från tillgivne Harry*».

Naturessäer. I bokhandeln 14 april 1939, upplaga 3000 (3250) exemplar. Elva illustrationer av Harry Martinson varav åtta över en hel sida, teckningen på s. 73 upprepad som omslagsvinjett.

Redan manuskriptet till debutboken *Spökskepp* hade innehållit teckningar av Harry Martinson. På förlaget var man osäker på avsikten med dem och Martinson skyndade sig att förklara att de endast syftade till att trevliggöra själva manuskriptet. Han föreslog dock samtidigt att en skeppsvinjett kun-

de få förekomma på omslaget, vilket dock inte genomfördes. Han fortsatte sedan att ta aktiv del i formgivningen av sina böcker och visade t.ex. vid ett tillfälle en egen omslagsteckning till *Resor utan mål* för konstnärsvännen Ragnar Sandberg. Mot slutet av 1930-talet återvände han till tecknandet under inflytande från sina vänner Bertil Bull Hedlund och Stig Åsberg. Efter de sobert formgivna självbiografiska böckerna *Nässlorna blomma* och *Vägen ut*, där Martinson varit noga med att inga illustrationer eller vinjetter fick förekomma, verkar han nu vilja ge sina samlingar med naturessäer en annorlunda framtoning. Förlaget ställde sig först avvisande till de omslagsförslag som presenterades men utgav till sist *Mid-sommardalen* 1938 i Bror Hjorths färggranna omslag, se ovan nr 10. Denna tredje essäsamling, *Det enkla och det svåra*, var den första bok som utkom med omslag och illustrationer av Martinson själv.

Kritikern Stig Ahlgren (1910–1996) har på sitt typiska sätt gjort anteckningarna i boken. Han hade föregående år skrivit om Martinson i essän om de fem unga i sin bok *Orfeus i folkbenmet*. Helt nöjd med den skildringen kan Martinson inte ha varit.

12. DET ENKLA OCH DET SVÅRA.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1939. 8:o. 160 s. Rött klotband, främre dek. omslaget medbundet. Exlibris för Karin Boye. Dedikation på förtitelsidan: »*Till Karin från Harry våren 1939*». Efter Karins död 23 april 1941 förblev exemplaret hos hennes mor Signe, som gav den vidare 1954 med en ny tillskrift på främre fri-bladet.

Efter Boyes död gav Martinson en bild av vännen i artikeln »Karaktären Boye», som trycktes i *Svensk Litteraturtidsskrift* 1941 och igen i *Karin Boye. Minnen och studier* följande år. »Den har varit svår för mig att skriva», skrev han till Olle Holmberg, »Hon var mig personligen ett stöd under många år och vi utbytte ständigt tankar då vi träffades. När jag låg på sjukhus besökte hon mig och dessa besök står nu framför mig som de starkaste minnena jag

har av henne». Sonja Erfurth beskriver i *Harry Martinsons 30-tal* (1989) deras relation som en förälskad vänskap, ett platoniskt kärleksförhållande. Efter sin död förblev Karin Boye i någon mening levande för honom; flera Martinsonforskare, däribland Ingvar Holm och Johan Wrede, har påvisat hennes stora betydelse för gestaltningen av piloten Isagel i *Aniara*.

13. VERKLIGHET TILL DÖDS.

Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1940. 8:o. 216 s. Häftad i dek. omslag. Dedikation på förtitelsidan: »*Till Ragnar från Harry detta ex n:r 1 / Malmö den 3 nov MCMXL*».

Handlar till större delen om Martinsons erfarenheter av vinterkriget 1939–40. Han ger även sin bild av en sovjetisk författarkongress som han besökte tillsammans med Moa 1934, en resa de upplevde och beskrev radikalt olika. Upplaga 2750 exemplar, omslagsvinjett av okänd konstnär. Norstedts arkiv för åren 1939–45 har tyvärr gått förlorat och inget exakt utgivningsdatum är känt. Boken utkom troligen i början av november och det finns åtminstone en recension daterad den 15:e, varför Sonja Erfurths uppgift i *Harry Martinsons 30-tal* (1989, s. 223) om sista korrekturet i mitten av november och utgivning den 19:e troligen är felaktig. Ortsangivelsen i detta dedikationsexemplar till Ragnar Svanström (1904–1988) på Norstedts, liksom ett svagt blindavtryck från typsatsen vid sidan av den tryckta texten på flera sidor, tyder på att exemplaret skulle kunna vara det sista korrektur som Martinson fick att godkänna under sin vistelse i Göteborg och Malmö.

Martinson överraskade med sitt beslut 1940 att lämna Bonniers för Norstedts, där Ragnar Svanström var litterär chef. Enligt Georg Svensson, Martinsons förläggare på Bonniers, uppgav han inte något konkret skäl, men Svanströms minnesbild i en intervju med Sonja Erfurth 1987 visar att bl.a. ekonomiska skäl låg bakom (a.a., s. 220 f.). Martinson utgav två böcker på Norstedts varefter han återvände till sitt gamla förlag. Svensson miss-tänkte att han under bortovaron känt sig »ompysslad i överkant».

14. DEN FÖRLORADE JAGUAREN.

Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1941. 8:o. 266 s. Häftad i dek. omslag, främre omslaget med kort falsreva. Dedikation på förtitelbladet: »*Till Artur från Harry. / Jag gillade mycket din bok. Vi träffas väl snart?*»

Roman. I bokhandeln i december 1941, upplaga 4250 exemplar. Omslagskonstnären okänd. En av två böcker som Martinson utgav på Norstedts.

Dedikationen är ställd till Artur Lundkvist. Den av hans böcker som åsyftas är antagligen romanen *Vandrarens träd* från samma år.

15. PASSAD. DIKTER.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1945. Stor 8:o. 152 s. Häftad i dek. omslag, lätt stött och nött. Dedikation på förtitelsidan: »*Till Marika, den goda och kära och tappra, en hälsning från Harry*».

Diktsamling, den första sedan det huvudsakligen negativa mottagandet av *Natur* 1934 fränsett den reviderade och illustrerade upplagan av *Nomad* 1943. I bokhandeln 14 november 1945, upplaga 3000 (3200) exemplar. Omslag av Iwan W. Fischerström med vinjett av Stig Åsberg föreställande en galeas. Med *Passad* återvände Martinson till Bonniers.

Författaren Marika Stiernstedt (1875–1954) stod särskilt Moa Martinson nära, en omfattande brevväxling dem emellan finns bevarad i KB och UUB. Stiernstedts artikel om väninnan i *Bonniers Litterära Magasin* 1939 sammanfördes 1946 med en intervju av Barbro Alving och några dikter av Moa själv till en bok, den första om Moa Martinson.

16. PASSAD. DIKTER.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1945. Stor 8:o. 152 s. Häftad i dek. omslag, det bakre med några små fläckar. Dedikation på förti-telsidan: »*Till Ernst från vännen Harry med tacksambet och beundran. Din bok om harneskmakare och plåtslageri är ett storverk. Den är, som någon rec. sade, mycket riktigt värd en doktorsbatt och lagerkrans därtill. Av hjärtat tack!*»

Mottagaren är Ernst J. Lundqvist (1893–1958), vars bok *Med hammare, plåtsax och tång* utkom samma år.

17. VÄGEN TILL KLOCKRIKE.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1948. 8:o. 368 s. (första och sista bladet tomma). Häftad i dek. omslag, utan skyddsomslaget. Främre omslagsfalsen med en reva, främre omslaget med liten hörnskada, det bakre med ett hörnveck, ryggen svagt nött. De-dikation på första, tomma bladet: »*Till Dagny från Harry med var-maste vänskap*».

Martinson hade arbetat på sin bok om luffären Bolle sedan 1930-talet. Be-rättelsen genomgick tre versioner och utannonserades till och med av Nor-steds 1942. Manuskriptet levererades slutligen till Bonniers hösten 1948 och boken förelåg i bokhandeln 2 december i en upplaga av 3000 exemplar. Omslagsvinjett av Stig Åsberg. *Vägen till Klockrike* var Harry Martinsons favorit bland de egna prosaböckerna.

Dagny Kjellgren (1909–1989) hade i april 1948 blivit änka efter Josef Kjell-gren som var en av de »fem unga». Harry Martinson förrättade jord-fästningen i Heliga Korsets kapell på Skogskyrkogården i Stockholm och läste bl.a. sin egen dikt »Besök på observatorium» ur *Passad*.

18. LOTSEN FRÅN MOLUCKAS. ETT HÖRSPEL OM DEN PORTUGI-SISKE SJÖFARAREN MAGELLANS VÄRLDSOMSEGLING 1519–1522.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1948. 8:o. [iv] s. (första bladet tomt) + 64 s. (sista bladet tomt). Häftad i tryckta omslag.

Särtrycksemission av *Svenska radiopjäser* 1947 (tr. 1948), s. 1–59, med ny titel och kolofon och nytt omslag. Tryckt i 19 exemplar enligt kolofonen på s. 61.

19. CIKADA. DIKTER.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1953. Stor 8:o. 160 s. (första och sista bladet tomma). Förhandsexemplar med särskilda tryckta omslag, häftat, oskuret och delvis uppskuret. Övre yttre hörnet av bakre omslaget skadat med viss förlust.

20. CIKADA. DIKTER.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1953. Stor 8:o. 160 s. (första och sista bladet tomma). Häftad i tryckta omslag, främre omslaget med ett par ljusa fläckar och några korta riss, s. 73/74 med liten pappersförlust i nedre marginalen, ett uppslag i texten och sista si-dan delvis bruntonade av medföljande tidningsurklipp, en del för-strykningar i blyerts. Dedikation på första, tomma bladet: »*Till Andreas från Harry med vänskap*».

Dikter. I bokhandeln 20 november 1953, upplaga 5000 exemplar. Omslags-vinjett av Stig Åsberg föreställande en cikada. Innehåller den episka sviten »Sången om Doris och Mima», 29 sånger som senare oförändrade kom att inleda *Aniara* (1956). Dessa sånger – samlingens starkaste parti – tillkom sent under arbetet med *Cikada* och infogades först i korrekturet.

Andreas Lindblom (1889–1977), chef för Nordiska museet och Skansen 1929–55. Martinson såg till han fick läsa även fortsättningen av rymdeposet; Lindblom tackar i breven den 20 oktober 1956 för en bok som rimligen måste vara Aniara (UUB).

Med några intressanta tidningsurklipp bifogade. Förutom Johannes Edfeldts recension av boken och en artikel av Margit Siwertz finns Tord Halls understreckare »Sången om Doris och Mima» (SvD 8 februari 1954). Hall avslutar: »Man är frestad att uppställa frågan om det över huvud är möjligt att med någon större skärpa och klarhet i poetisk form behandla mänsklighetens aktuella situation utan att använda bilder ur den moderna naturvetenskapens arsenal. 'Sången om Doris och Mima' är hittills nästan det enda betydande försöket i den nya riktningen. Men det är inte uteslutet att det kan komma ytterligare vittnesmål av samma art, att alltså Harry Martinson kanske ännu en gång har inletts en ny epok i vår litteratur.» *Aniara* utkom färdig två år senare och Tord Hall utgav en bok om verket 1958.

2 I. CIKADA. DIKTER.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1953. Stor 8:o. 158 + [viii] s. (första och sista bladet tomta). Ljusbrunt halvmarokängband, guld- och blinddekorerad rygg med rött titelfält och två upphöjda bind, oskuren fränsett övre guldsnitt, dek. omslagen medbundna (Bonniers bokbinderi). Med författarens dedikation och teckning av en blomma på första bladet, mottagarens namn pryddigt raderat.

Första upplagan, nr 5 av bibliofilupplagans 20 exemplar tryckta på »145 gr tonfärgat antikrandigt papper från Grycksbo pappersbruk» samt med tillägg av en tryckt dikt (»Elegi») och en helsides reproduktion av en teckning av Martinson. Bakre omslaget utan tryckt prisuppgift till skillnad från bokhandelsemissionen.

Sedan Harry Martinson återkommit till Bonniers med *Passad* efter mellanspelen på Norstedts producerades som regel en liten bibliofilupplaga av

hans nya böcker på något eller några tiotal exemplar för utdelning, ibland utökade som i detta fall. I några fall trycktes dessutom bibliofilupplagor för bokhandeln på över hundra exemplar. Teckningen i bibliofilupplagan av *Cikada* är från 1945. Ingvar Holm, som uppger att bibliofilupplagan var begränsad till 13 exemplar, uppmärksammar teckningen i sin bok *Harry Martinson. Myter. Målningar. Motiv* (1960, utökad upplaga 1974, s. 299–302 & 375), samt visar i den nyutkomna *Harry Martinson i målarnas mitt* att bilden är nära förknippad med Sven X:et Erixsons fresk »Liv-Död-Liv» i Heliga Korssets kapell på Skogskyrkogården (s. 129). Martinsons eget, hustruns och dottern Harriets namn kontrasteras i teckningen mot atomålderns plägsamma ovisshet.

2 2. ANIARA. EN REVY OM MÄNNISKAN I TID OCH RUM.

Stockholm, Bonniers, 1956. Stor 8:o. 224 s. (inkl. 2 tomma blad). Häftad i tryckta omslag. Dedikation på förtitelsidan: »*Till Greta och Ragnar från Harry med vänskap*».

Rymdepos, Martinsons kanske främsta verk. I bokhandeln 12 oktober 1956, upplaga 10,000 exemplar. De första 29 sångerna, sviten »Sången om Doris och Mima», trycktes första gången i *Cikada* tre år tidigare.

Ragnar Svanström var litterär chef på Norstedts där Martinson utgav två böcker 1940–41. Se ovan nr 13.

2 3. ANIARA. EN REVY OM MÄNNISKAN I TID OCH RUM.

Stockholm, Bonniers, 1956. Stor 8:o. 224 s. (inkl. 2 tomma blad). Häftad i tryckta omslag, ngt kantnötta och bakre omslaget med ett hörnveck. Exlibris. Dedikation på första, tomma bladet: »*Till Sigge från Harry*», med en teckning av en maskros.

Författaren Sigfrid Siwertz (1882–1970) var bl.a. kollega till Martinson i Svenska Akademien.

24. ANIARA. EN REVY OM MÄNNISKAN I TID OCH RUM.

Stockholm, Bonniers, 1956. Stor 8:o. 224 s. (inkl. 2 tomma blad) + [iv] s. (sista bladet tomt). Förlagsband i blått skinn med vågdekor i guld på frampärmen, upprepad i blindtryck på bakpärmen, inre denteller, helt guldsnitt, tryckta gråblå omslagen medbundna, bokhandleticket på främre fribladet: »A. B. Nordiska bokhandeln, Stockholm». Ryggen mycket svagt blekt. Med författarens namnteckning på förtitelsidan.

Första upplagan, nr 26 av bibliofilupplagans 100 + xxv exemplar tryckta på »145 grams matt tonfärgat träfrött tryckpapper från Grycksbo» samt utökad med en kolofon. Även omslagen skiljer bibliofilupplagan från den ordinarie bokhandelsupplagan, som har tryckta blåsvarta omslag.

25. GRÄSEN I THULE.

Stockholm, Bonniers, 1958. 8:o. Korrektur exemplar på enkelt papper i 7 falsade ark, 112 s. (första bladet tomt), första sidan av varje ark med stämpel daterad 29 oktober 1958 och handskrivnen uppgift om att det rör sig om fjärde korrekturet. Första bladet ngt veckat samt med påskrift i bläck: »Radiointervju 7/11 1958». Korrekturet överensstämmer vad huvudtexten beträffar med den utgivna versionen av boken, i innehållsförteckningen finns några obetydliga skillnader och ett par små rättelser i bläck, möjligen av Martinson. Tillsammans med ett löst bifogat papper, nött, med Pontus Bohmans namnstämpel på baksidan och Martinsons egenhändiga hälsning i blyerts på framsidan: »Pontus broder! Jag går nu för att binna med tåg. Tack och hjärtlig hälsning Harry».

Pontus Bohman (1900–1994) var intendent på Sveriges Radio och föreståndare för den litterära sektionen 1937–56, från 1956 litterär konsult. Han hade 1937 varit initiativtagaren till programmet *Dagens dikt*.

Detta korrektur exemplar av Martinsons nya diktsamling bildade säkert underlag för Bohmans nära halvtimmeslånga radiointervju med honom 7 november 1958. Den sändes 19 november, dagen före bokens utgivning: »Sånger ur Dorisdalen. Harry Martinson om sin nya diktning». Inspelningen finns bevarad i Sveriges Radios arkiv. Inledningsvis samtalar de två om *Aniara* och dess fortsättning *Doriderna*, som var under arbete men som utkom postumt först 1980. Därefter läser Martinson ur korrekturet de dikter han markerat i innehållsförteckningen: »Ekosång till fjärilen», enligt författaren en parafra på Bellmansdikten Fjäriln vingad syns på Haga, »Drömmen om människan», »Förbindelse», »Asparna», »Verkligheten», »De kvalmgoda», »Var gudar än må bo» och »I ljusningen». Han avsåg att även läsa »Den tysta striden», men förbigår den, möjligen på grund av tidsbrist. Efter intervjun har Bohman sannolikt fått behålla exemplaret och även tillvaratagit den handskrivna lappen.

26. GRÄSEN I THULE.

Stockholm, Bonniers, 1958. Stor 8:o. 112 s. (första bladet tomt). Häftad i tjocka otryckta omslag med tryckt skyddsomslag (ngt skadat). Med ett tryckt kort (4,9 × 8,7 cm) bevarat: »Från författaren».

Dikter. I bokhandeln 20 november 1958, upplaga 15,000 exemplar.

27. GRÄSEN I THULE.

Stockholm, Bonniers, 1958. Stor 8:o. 112 s. (första bladet tomt). Grönt halvmarokängband, ryggen med två upphöjda bind och titeltryck i guld, marmorerade överdragspapper, oskuren fränsett övre guldsnitt, tryckta skyddsomslaget medbundet (Albert Bonniers privatbokbinderi).

28. VAGNEN.

Stockholm, Bonniers, 1960. Stor 8:o. 106 s. (första bladet tomt) + [iv] s. (tomma). Korrektur exemplar, första sidan av varje ark med stämpel daterad 11 okt. 1960 och handskrivnen uppgift om att det rör sig om andra korrekturet.

Sammanbunden med:

VAGNEN.

Stockholm, Bonniers, 1960. Stor 8:o. 134 s. (första bladet tomt) + [ii] s. (tomma). Korrektur exemplar, första sidan av varje ark med stämpel daterad 26 okt. 1960 och handskrivnen uppgift om att det rör sig om tredje korrekturet.

Fint samtida vinrött klotband, ryggen med titeltryck i guld, främre dek. omslaget av Svenolof Ehrén medbundet. Ryggen lätt blekt. Små korrigeringar i blåck på nio sidor avseende enkla tryckfel.

Martinsons böcker växte i hög grad fram under korrekturarbetet. Efter att ett första korrektur satts upp gick arbetet ofta in i ett intensivt skede med många tillägg, strykningar och andra ändringar, och ofta genomgick en bok fyra eller fem versioner innan den ansågs färdig. Föreliggande två versioner av *Vagnen* ger ett typiskt exempel på detta, skillnaderna gentemot den utgivna diktsamlingen är stora och rör delvis bokens grundstruktur. I andra korrekturet (11 okt.) är bokens dikter indelade i avd. I–IV, av vilka den sista benämns »Vagnen». Av titlarna att döma är det 13 dikter i korrekturet som inte tagits med i den utgivna boken (se nedan), där dock förstås många andra tillkommit. Dikternas ordningsföljd skiljer sig också, bl. a. inleds korrekturet med »Sfinxen» som i den slutgiltiga versionen placerades längre fram. Någon innehållsförteckning finns ännu inte. Tredjekorrekturet (26 okt. 1960) överensstämmer förstås i högre grad med slutversionen, det är färre dikter som skiljer men den inbördes ordningen är fortfarande mycket olika. Inledningsdikten är fortfarande »Sfinxen», de sista raderna är dock

ändrade jämfört med den föregående versionen och är i överensstämmelse med den publicerade dikten. Men bokens indelning i större avsnitt är borttagen, det finns m.a.o. inte längre någon underavdelning med bokens titel. I sista avsnittet, »Röster om vagnen», finns 18 dikter i stället för de utgivna 17. Korrekturet innehåller ytterligare 8 dikter som inte finns i den utgivna boken, och av vilka endast två fanns med i föregående version (se nedan). Någon innehållsförteckning finns fortfarande inte.

*

De dikter i andrakorrekturet som inte tycks ha tagits med i den utgivna boken är »Flykten», »Skärsliparen», »Ung måne», »Svallvågen», »Morgon vid skogssjön», »Fjäril», »Minne av förvår vid Sothammars bruk» och »Förlösande ord», samt 5 dikter utan titel i avdelningen »Vagnen», med begynnelseorden »Vill du se din vagn...», »När verkligheten blir självuppfylld...», »I alldaglighetens vagnuppfyllda städer...», »Många var de...» och »Personligen dyrkar jag vagnen...». De dikter i tredjekorrekturet som inte finns i föregående version och som av titlarna att döma inte tagits med i den utgivna boken är »Resan», »Afton», »Skogsvandring», »Ungdom», »Det farligt vackra» och »Ensidig anda är döden», samt i avsnittet »Röster om vagnen» en dikt med begynnelseorden »Först var resan nöje».

29. VAGNEN.

Stockholm, Bonniers, 1960. Stor 8:o. 140 s. (inkl. fyra tomma blad). Grönt klotband, ryggen med titeltryck i guld, faksimil av författarens namnteckning i guld på frampärmen, dek. skyddsomslaget medbundet, grönfärgat övre snitt [Bonniers bokbinderi]. Mycket fint exemplar.

Dikter. I bokhandeln 17 november 1960, upplaga 15,000 exemplar. Dek. omslag av Svenolof Ehrén.

30. UTSIKT FRÅN EN GRÄSTUVA. SMÅPROSA.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1963. 8:o. 120 s. (första och sista bladet tomma). Grönt klotband, ryggen med titeltryck i guld, faksimil av författarens namnteckning i guld på frampärmen, dek. omslagen och ryggremsan medbundna, övre grönfärgat snitt, övriga endast putsade [Bonniers bokbinderi]. Mycket fint exemplar.

Naturessäer. I bokhandeln 22 november 1963, upplaga 14,000 exemplar. Omslag av Vidar Forsberg.

31. UTSIKT FRÅN EN GRÄSTUVA. SMÅPROSA.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1963. 8:o. 120 s. (första och sista bladet tomma) + [ii] s. (kolofonblad). Ett av 47 exemplar som bands för Bokbindarkonstens vänner 1965 av Knut Hässlers bokbinderi. Bandet komponerat av Agneta Laquist och Hans Sjögren: Halvklotband med rygg av grågrön klot och överdrag av vitt papper med streckdekor i ryggens färg. Främre dek. omslaget av Vidar Forsberg medbundet.

Den enda bok av Martinson som bands för Bokbindarkonstens vänner. Föreningen lät 1961–69 binda sammanlagt ett 20-tal böcker i små serier av jurybedömda band för att uppmuntra svenskt kvalitetsbokbinderi.

32. DIKTER OM LJUS OCH MÖRKER.

Stockholm, Bonniers, 1971. Stor 8:o. 136 s. (första bladet tomt). Grått halvfranskt band, ryggen med två upphöjda bind och titeltryck i guld, övre guldsnitt, övriga endast putsade, dek. omslagen och ryggremsan medbundna (Leonard Gustafssons bokbinderi, 1989). Dedikation: »Till Bo-Bertil H-son Hatt den goda läkaren från tacksamme patienten Harry Martinson».

Dikter. I bokhandeln 26 november 1971, upplaga 20,000 exemplar. Omslag av Herbert Lindgren. Trots sitt beslut efter det delvis negativa mottagandet av *Vagnen* att endast publicera prosatexter sammanställde Martinson ytterligare två diktsamlingar under sin livstid, denna och *Tuvor* (1973). Georg Svensson förmodar i sin minnesbok att denna framgångsrika samling åter gjorde Martinson aktuell i nobelprissammanhang.

Bertil H:son Hatt (f. 1930) var vid denna tid Svenska Akademiens läkare.

33. DIKTER OM LJUS OCH MÖRKER.

Stockholm, Bonniers, 1971. Stor 8:o. 136 s. (första bladet tomt). Häftad i dek. omslag, oskuren och ouppskuren. Fint exemplar.

Första upplagan, ett av bibliofilupplagans »25 numrerade exemplar på 145 gr antikrandigt papper från Grycksbo pappersbruk», detta dock onumrerat. Med kolofon på s. 135, som är tom i den ordinarie bokhandelsupplagan.

34. TUVOR.

Stockholm, Svalans Lyrikklubb / Albert Bonniers förlag, 1973. 8:o. 88 s. (inkl. ett tomt blad). Grönt dek. förlagsband med dek. skyddsomslag. Mycket fint exemplar. Dedikation ovanför en teckning av en blomma: »Till Sten från Harry en balsning ur tuvmarken».

Naturdikter, till stor del material som sparats till en kommande samling från arbetet med *Dikter om ljus och mörker* två år tidigare. Till lyrikklubbens medlemmar 26 oktober 1973, upplaga 10,000 exemplar. Med teckningar och omslagsbild av författaren. Frånsett en urvalsvolym i serien Svalans klassiker var *Tuvor* den sista bok av Martinson som utgavs under hans livstid. Efter kritiken mot nobelpriset 1974 beslöt han definitivt att inte utge mera före sin död.

Idéhistorikern Sten Lindroth (1914–1980), kollega till Harry Martinson i Svenska Akademien.

2

Böcker av Harry Martinson ur Sven Stolpes och Rudolf Värnlunds bibliotek

35. Proveniens: SVEN STOLPE

Harry Martinson läste *I dödens väntrum* av Sven Stolpe (1905–1996) under sin egen sanatorievistelse hösten 1930, och kontaktade honom våren 1931 i hans egenskap av redaktör för Bonniers kortlivade tidskrift *Fronten*. Ett par av Martinsons prosatexter – men inga av de insända dikterna – infördes där 1931–32 och Stolpe blev snart en god vän och viktig supporter. Bl.a. förordade han diktsamlingen *Nomad* på förlaget. Bevarade brev visar att Martinson först sände honom »ett knippe» dikter ur den planerade boken och sedan hela manuskriptet. De senaste diktsamlingar Martinson sändt till Bonniers hade refuserats, men *Nomad* utgavs hösten 1931 och blev hans genombrottsbok.

Stolpe har avhandlat Martinson och hans dikt vid många tillfällen, och berättar t. ex. i sina memoarer om deras första möten:

»Den ojämförligt viktigaste bekantskap jag gjorde under Fronten-tiden var dock Harry Martinson. Jag hörde en dag, att tamburdörren öppnades utanför mitt redaktionsrum. Någon kom in men blev stående en stund och pustade. En gammal man eller en lungsjuk, tänkte jag. Efter en stund kom

en bredaxlad man med lätt vaggande hållning in, klädd i en rutig skjorta och under denna en läderjacka. Jag fascinerades genast av hans vänliga ansikte – jag tyckte mig aldrig förr ha mött en större utstrålning från en ung människa. [...] Jag köpte nästan allt han hade med sig i sin portfölj – följaktligen hade jag svårt att finansiera de närmaste numren. [...] Han överöste mig sedan med små gåvor – dikter, sagor, målningar. På en av de översända små målningarna, ett litet mästerverk, hade han, med liten stil, präntat: 'Original'. Han var hänförande» (*Idyll och orosmoln. Memoarer* 1 (1974), s. 317–19).

Stolpe uppskattade Martinsons lyrik men värderade prosaverken högre. Bland nedanstående volymer ur Stolpes bibliotek finns de Martinsonböcker han höll allra högst, *Resor utan mål* och *Kap farväl!*, som han i *Kämpande dikt* 1938 beskrev som »den nya svenska prosans viktigaste landvinningar».

RESOR UTAN MÅL.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1932. 8:o. [ii] + 160 s. (sista bladet tomt). Ljusbrunt halvfranskt band, ryggen med fyra breda upphöjda bind med blindtryckt mönster, titeltryck i guld, marmorerade överdragspapper och övre snitt, dek. omslagen medbundna (Bonniers bokbinderi). Med ett fåtal förstrykningar i blyerts. Dedikation på förtitelsidan: »*Till Vännen Sven Stolpe med broderlig hälsning från förf.*»

Omslaget av Bertil Bull Hedlund i den för första tryckningen ovanliga varianten med blå bakgrundsfärg (jfr nr 4, 36).

KAP FARVÄL!

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1933. 8:o. 184 s. Ljusbrunt halvfranskt band, ryggen med fyra breda upphöjda bind med blindtryckt mönster, titeltryck i guld, marmorerade överdrags-

papper och övre snitt, dek. omslagen medbundna (Bonniers bokbinderi). Något snävt skuren med förlust av titelns utropstecken på främre omslaget. En del förstrykningar i blyerts. Dedikation på förtitelsidan: »*Till vännen Sven Stolpe från tillgivne förf. / Motto: Passad! Passaden! Passader! Passaderna! Eviga passadvindar!*»

Passadvinden som blåser i dedikationen är en av de viktigaste symbolerna i Harry Martinsons författarskap.

NATUR.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1934. 8:o. 148 s. Ljusbrunt halvfranskt band, ryggen med fyra breda upphöjda bind med blindtryckt mönster, titeltryck i guld, marmorerade överdragspapper och övre snitt, tryckta omslagen medbundna (Bonniers bokbinderi).

Dikter. I bokhandeln 26 november 1934. Upplaga 2500 (2700) exemplar. Martinson hade brevlades instruerat förlaget att formge boken i enlighet med Pär Lagerkvists *Motiv* (1914) beträffande »papper, uppställning och pappersfärg, samt typer». Han vill även ha streck liknande dem som understryker dikttitlarna i Lagerkvist bok, vilket inte genomfördes. Martinson väjer inte för detaljer; med en självkänsla som också erinrar om Lagerkvist betonar han att det bör stå »Albert Bonniers Förlag» på omslaget och inte bara Bonniers, som skulle ge ett alltför lättvindigt intryck.

NÄSSLORNA BLOMMA. BERÄTTELSE.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1935. 8:o. 324 s. Ljusbrunt halvfranskt band, ryggen med fyra breda upphöjda bind med blindtryckt mönster, titeltryck i guld, marmorerade överdragspapper och övre snitt, tryckta omslagen medbundna (Bonniers bokbinderi). Enstaka blyertsförstrykningar i texten och några sid-

hänvisningar antecknade på bakre omslaget. Tidningsurklipp med ett av Arne Cassels porträtt av Harry Martinson fäst på främre fri-bladet. Dedikation på förtitelsidan: »*Till vännen Sven Stolpe från Harry Martinson*».

*

36. *Proveniens*: RUDOLF VÄRNLUND

Författaren Rudolf Värnlund (1900–1945) ingick i den större krets av autotidakter eller arbetarförfattare vilken även de »fem unga» tillhörde. Han hade varit bekant med Erik Asklund och Josef Kjellgren sedan tidiga ungdomsår och lärde känna Artur Lundkvist, Gustav Sandgren och Harry Martinson senast 1929. Av dessa uppfattades han säkert, liksom hans nära vän Eyvind Johnson, som en äldre och mer etablerad författarkollega; han var visserligen bara fyra år äldre än Harry Martinson men debutboken hade utkommit redan 1924. Hans egen gruppering kan sägas ha varit De gröna, som utgav tidskriften *Vår nutid* 1920 och där även Eyvind Johnson ingick. Värnlund och några kamrater planerade till och med en gruppantologi 1923, den skulle heta *Tre debutanter*; innehålla pjäser och stridsartiklar och utgöra ett angrepp på teateretablissemangen. Kanske kan tankarna ha varit kända för Artur Lundkvist, strategen bakom *Fem unga*.

RESOR UTAN MÅL.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1932. 8vo. [ii] + 160 s. (sista bladet tomt). Häftad i dek. omslag. Dedikation på förtitelsidan: »*Till Rudolf Värnlund med hälsning Harry Martinson / En liten tunn ingress till kommande bukiga nomadböcker*». Med en intressant handskrivnen upplysning av Martinson på s. 5, där det avbildade Plimsollmärket preciseras vara ett »*Lastmärke från S/S Dux*».

Omslaget av Bertil Bull Hedlund i varianten med röd bakgrundsfärg (jfr nr 4, 35). S/S Dux hörde inte till de fartyg som Martinson tjänstgjorde på. Det var byggt av Motala varv i Norrköping 1878 och ägdes sedan av flera rederi-er intill förlisningen 1938, på 1920-talet av Rederi AB Svea. I flera andra dedikationsexemplar av *Resor utan mål* förbereder Martinson mottagaren på fortsättningen. I Margret Kjellbergs exemplar, troligen numera förlorade genom brand, skrev han om boken som »ett sorts förord till stora brett lagda skildringar, en kommande epik avhandlande platser från Jonsered till Cape Town» (cit. efter Ingvar Holm, *Harry Martinson. Myter. Målningar. Motiv* (1974), s. 105).

Svitens tidigaste dedikationsexemplar är från samma år som Värnlund hade sin största framgång med *Den heliga familjen*, som inledde en mycket aktiv period i hans författarskap. Samma år medvekade både Harry Martinson och Rudolf Värnlund i autodidakternas självbiografiska samlingsvolym *Ansikten*.

KAP FARVÄL!

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1933. 8:o. 184 s. Häftad i dek. omslag. Med lång dedikation på förtitelsidan: »*Till Rud. Värnlund med hej från Harry / Detta kommer sent, men jag har faktiskt av olika omständigheter varit hindrad att skicka dig boken förrn nu. Lev väl. God Jul. Men hur ska det gå med (ej med Pinnebergs) men med heliga familjen i världen. Jag läser ibland i ditt drama – och världen är snart ett drama. Värthän?*»

Första upplagans femte tryckning, »Femte upplagan». *Hur skall det gå med Pinnebergs?* (*Kleiner Mann – was nun?*), Hans Falladas roman från 1932 som utkom i svensk översättning 1933. Värnlund fick våren 1932 sin största framgång med dramat *Den Heliga familjen* i en uppsättning av Alf Sjöberg på Dramaten.

VÄGEN UT. BERÄTTELSE.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1936. 8:o. 424 s. Häftad i tryckta omslag, lätt nötta, några blad med hundöron. Dedikation på förtitelsidan: »*Till Rudolf Värnlund med tack för bra bok och hälsning / Harry M.*»

Andra delen av självbiografin, motsvarar åren 1917–20. I bokhandeln 13 november 1936, upplaga 2000 (2200) exemplar. Martinson instruerade förlaget i brev att formge boken i enlighet med *Nässlorna blomma* (1935) fränsett papperet, som han önskade skulle vara mindre skört. Senare accepterar han samma papper som i den tidigare boken och uttrycker samtidigt några andra önskemål om omslaget som dock inte kom till utförande, omslagstexten ville han se i »dämpat svart» och »dämpat engelskt rött» och på baksidan skulle endast *Nässlorna blomma* annonseras. I stället formgavs boken i nära överensstämmelse med *Nässlorna blomma*. Boken som Martinson hänvisar till i dedikationen är antagligen Värnlunds roman *Hedningarna som icke hava lagen* (1936).

SVÄRMARE OCH HARKRANK.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1937. 8:o. 132 s. (sista bladet tomt). Häftad i tryckta omslag, omslagen loss, innerfalsarna med spår av tejplagning, ryggen lätt nött, två uppslag slarvigt uppskurna. Dedikation på förtitelsidan: »*Till. Rud. Värnlund från vännen Harry M. / Tack för all god dramatik! Själv är jag som du ser för tillfället kvastfilosof. / Lev väl! Vi stråla väl samman en vacker dag.*»

Kritikerkåren angrep ofta Martinson för hans tendens att filosofera i sina böcker, »den spekulativa yvighet, som var hans fara» med ett uttryck av Ingvar Holm. Harry Martinson talade exempelvis i ett brev 1932 om sina förestående sjöböcker som »ett självbiografiskt men samtidigt kosmiskt-teoretiskt verk» i flera delar. *Uppsala Nya Tidning* hade i ett referat av hans framträdande i Uppsala våren 1933 bokstavligen kallat hans betraktelser

»kvasifilosofiska», och även förlaget framförde emellanåt en liknade uppfattning om än i andra ordalag. Martinson tog viss hänsyn till kritiken, filosoferandet i *Resor utan mål* avtog i den fristående fortsättningsvolymen *Kap farväl!*, liksom mängden politisk och etisk spekulatio n i *Svärmare och barkrank* minskade drastiskt i de två följande essäböckerna, som är mer renodlade naturskildringar.

MIDSOMMARDALEN.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1938. 8:o. 144 s. (sista bladet tomt). Häftad i dek. omslag. Dedikation på förtitelsidan: »*Till Rud. Värnlund från vännen Harry denna rad små naturbetraktelser*».

DET ENKLA OCH DET SVÅRA.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1939. 8:o. 160 s. Häftad i dek. omslag, sista arket delvis slarvigt uppskuret. Dedikation på förtitelsidan: »*Till Rudolf med maka och unge från tillgivne Harry*».

Sonen Holger Värnlund (f. 1930) som nämns i dedikationen skrev sedermera en fin och personlig biografi om sin far.

Fem unga och några andra publikationer med bidrag av Harry Martinson

37. FEM UNGA. UNGLITTERÄR ANTOLOGI.

ERIK ASKLUND. JOSEF KJELLGREN. ARTUR LUNDKVIST.

HARRY MARTINSON. GUSTAV SANDGREN.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1929. 8:o. 152 s. Enkelt grönt klotband, ryggen med titel och en liten fransk lilja i guld, dek. omslagen medbundna. Proveniens: Erik Asklund, med hans exlibris och dedikationer från samtliga antologister – även från Asklund själv (»*till mig vänligen från erik asklund*»).

Frånsett Martinsons tycks dedikationerna vara skrivna vid ett och samma tillfälle. Var och en har skrivit i anslutning till det egna avsnittet i boken och inklistrade tidningsurklipp porträtterar fyra av de fem, kanske vid en intervju eller ett gemensamt framträdande då inte Martinson var närvarande.

»*Clemenceau och Den Danska Limpan; minns du sommarens vallfärd utefter Europas dämmiga vägar. 1929. det var året. det var sommaren! det var hösten. det var denna bok!!! Kjellgren*» (s. 33).

»Dessa sidor: Jazzens visor från en blek böst – glada synder – så länge de är unga! Artur Lundkvist» (s. 57). Rubrik svagt tillagd i blyerts på s. 77: »Hus.»

»En enda dygd lär man jag vet: Förmätenhet! / Vet: Lyckan är de svagas arvedel. Grip smärtan bel! / För dig allen är blick från bergens krön. Din enda lön! / Gustav Sandgren» (s. 117).

»Jag tror inte på Jesus. Harry Martinson» (s. 85).

Martinson-avsnittet upptar sid. 85–115 och innehåller 11 poem och prosadikter. Han var bosatt i Ösmo med Moa och besökte inte Stockholm alltför ofta. Säkert saknades han vid flera av de uppläsningsaftnar som de övriga i gruppen genomförde vid denna tid, ibland tillsammans med andra författare. Alf Henrikson (se nästa nr) har berättat att Martinsons Stockholmsbesök var »något av en händelse, ivrigt efterlängtat och girigt utnyttjad».

Josef Kjellgren anspelar i sin dedikation på den resa han och barndomsvännen Asklund gjorde tillsammans genom Europa sommaren 1929. Målet var Paris, där de tillbringade en månad och logerade hos Eyvind Johnson som var bosatt i S:t Leu utanför staden. Asklund glömde inte »sommarens vallfärd» utan berättar om den i sin minnesbok *Ynglingaresan* (1941), där både Clemenceau och den danska limpan får sin förklaring. Limpan var ett stort och med tiden allt hårdare danskt bröd som de två släpade »genom halva Europa» som matsäck. Clemenceau var i denna historia en herrelös hund »med tigeransikte och melankoliska ögon» som anslöt sig till de två vandrarna på vägen genom Danmark. Han vägrade äta av Den Danska Limpan och gav sig av då utdelningen i matväg var så ringa.

*

Antologin fanns i bokhandeln 6 november 1929, knappt sex veckor efter Martinsons debut med *Spökskepp*. Upplagan var 2000 exemplar. Det berömda omslaget utfördes i Bonniers ateljé efter en skiss av Erik Asklund; kanske hade det i någon mån påverkats av den amerikanske konstnären Charles Demuths (1883–1935) målning »Figure five in gold» från 1928, i sin tur inspirerad av siffran 5 i guld på en röd brandbil.

Ingen tvekan råder om att Artur Lundkvist var den drivande kraften bakom *Fem unga*, men huruvida gruppen var tämligen slumpmässigt sammansatt av vänner i författarkretsen som råkade finnas på plats vid en given tidpunkt, eller var resultatet av en mer genomtänkt plan, har diskuterats. Lundkvist hade imponerats av sammanhållningen kring modernistidskriften *Quosego* i Finland. Han kände ett starkt behov av kontakt och sammanhållning mellan de unga författarna och var 1928–29 rastlöst verksam för att få en gruppmanifestation till stånd.

De unga författare som skulle skriva in sig i den svenska litteraturhistorien som »fem unga» var delvis redan bekanta genom brevväxling, men träffades första gången i Stockholm hösten 1929, sammankallade av Lundkvist. Huruvida det var i augusti strax innan *Fem unga* antogs för utgivning, som är Erik Asklunds egen minnesbild, eller i september strax därefter, vilket är resultatet av Kjell Espmarks forskning om Artur Lundkvist, är numera svårt att veta säkert. Asklund ger sin bild av det första mötet i »Det lyriska kaféet» i *Den unge Harry Martinson* (1954). De fem strålade samman från olika håll i staden, Martinson kom i sällskap med Lundkvist, Asklund själv med gamle vännen och reskamraten Kjellgren, och senare på dagen anslöt Sandgren, »lantlig och en smula fördrömd». Till slut hamnade gruppen på kaféet Kaiserhof vid Norrlandsgatan, där Martinson snart fängslade de nya vännerna med diktläsning och berättelser. Efter att antologin antagits av Bonniers fördelade Lundkvist honoraret vid en middag på Surbrunnskällaren. Harry »införskaffades» från Ösmo för tillfället och skall ha sett till att kvällen slutade på bio.

Även antologisterna Lundkvist och Sandgren har givit sina minnesbilder av Harry Martinson i samma vänbok 1954, men Josef Kjellgren var då borta sedan flera år. Inte minst Sandgrens kåseri är varmt underhållande och sällan uppmärksammat, »Att skratta med Harry».

38. FEM UNGA. UNGLITTERÄR ANTOLOGI.
ERIK ASKLUND. JOSEF KJELLGREN. ARTUR LUNDKVIST.
HARRY MARTINSON. GUSTAV SANDGREN.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1929. 8:o. 152 s. Häftad i dek. omslag. Med Alf Henriksons namnteckning och exlibris, Erik Ask- lunds namnteckning på s. 5 och dedikation av Harry Martinson på s. 85, där hans avsnitt i boken börjar: »*Till Alf Henrikson med häls- ning från Harry Martinson*».

Alf Henrikson (1905–1995) debuterade 1927 med diktsamlingen *Jazz- rytmen*. 1931 medverkade han, liksom alla de fem unga, i den av Asklund redi- gerade antologin *Modern lyrik*. Han berättar i *Den unge Harry Martinson* (1954) hur han, »som gått i poetisk lära hos pessimistiska tyskar i det slutan- de 1920-talet» upplevde de fem ungas framträdande »nästan med kraf- ten av en uppenbarelse».

39. FEM UNGA. UNGLITTERÄR ANTOLOGI.
ERIK ASKLUND. JOSEF KJELLGREN. ARTUR LUNDKVIST.
HARRY MARTINSON. GUSTAV SANDGREN.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1929. 8:o. 152 s. Senare rött halvmarokängband, ryggen med upphöjda bind, titeltryck och sparsam linjedekor i guld, marmorerade överdragspapper, övre guldsnitt, övriga endast putsade, dek. omslagen och ryggremsan medbundna. Mycket fint exemplar.

40. MODERN LYRIK. EN ANTOLOGI UTGIVEN AV ERIK ASKLUND.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1933. 8:o. 216 s. Dekorativt samtida skinnband, pärmarna diagonalt delade i ett svart och ett rött fält, sparsam linjedekor i guld, slät röd rygg med titeltryck och årtal i guld, anslående polykroma för- och eftersättsblad med geo-

metrisk dekor i grått, rött och guld, inlagan oskuren frånsett övre guldsnitt. Ryggen blekt. Enligt en anteckning i blyerts formgivet av förste ägaren, bibliotekarien John Peterson i Göteborg, och an- tagligen bundet av Nils Lindes bokbinderi.

Andra upplagan, den första utkom 1931. Antologin är alfabetiskt ordnad och Martinsons 17 dikter återfinns på s. 163–72. Några av hans bidrag hade varit tryckta förut, men de flesta var nya.

41. POESI. TIDSKRIFT FÖR LYRIK UTGIVEN AV LYRIK- SAMFUNDET. N:R 1, 1948.

Stockholm, Wahlström & Widstrand, 1948. 4:o. 80 s. Häftad i tryckta omslag, mycket fint exemplar. Med Harry Martinsons och Erik Ask- lunds namnteckningar på främre omslaget.

Första numret av denna tidskrift, som bl.a. innehåller fyra dikter av Harry Martinson, »Solarnas födelse», »De närliga», »På havet», och »Obehöv- lig skugga». Martinson och Asklund ingick båda i redaktionskommittén.

42. BREV TILL EYVIND DEN 29 JULI 1950.

Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1950. Stor 8:o. 172 s. (första och sista bladet tomta) + 1 färgplansch (målning av X:et). Häftad i tryckta omslag.

Festskrift föranledd av Eyvind Johnsons 50-årsdag. Nr 77 av upplagens 80 exemplar, »tryckt hos Alb. Bonniers boktryckeri i Stockholm år 1950 på 160 grams gravyrpapper från Lessebo och satt med korpus Garamond». Illustrerad, bl.a. med fotografier. Bidrag i brevform av en mängd vänner, däribland Sven Barthel, Gerard, Kaj och Tor Bonnier, Elmer Diktonius, Johannes Edfelt, Gustav Hedenvind-Eriksson, Ivar Lo-Johansson, Vilhelm Moberg, Georg Svensson, Albert Viksten och Victor Vinde. Den blivande nobelpriskamraten Harry Martinsons brev återfinns på s. 122–25.

4

Några översättningar

43. NESLENE BLOMSTRER.

Oslo, Forlagt av H. Aschehoug & Co. / (W. Nygaard), 1941. 8:o. [iv] + 348 s. Häftad i dek. omslag. Oskuren och ouppskuren, lätt nött, bakre omslaget med några brytmärken. Dedikation på förtitelsidan: »*Från Harry Martinson en hälsning för broderlandets sak*».

Nässlorna blomma i norsk översättning av Andreas Eriksen samt med hans förord. Martinson medverkade efterföljande år i antologin *Broder i nød. Till Norges kämpande folk*.

44. ANIARA. EN REVY OM MENNESKET I TID OG RUM.

København, Gyldendal, 1959. Stor 8:o. 220 s. (sista bladet tomt). Häftad i enkla tryckta omslag och skyddsomslag av Austin Grandjean. Stor dedikation på förtitelsidan: »*Till vännen Sonja från varmt tillgivne Harry med tack för all hjälp och allt stöd på internationella vatten 3–XII–MCMXLIX*», med teckning av en blomma.

Dansk översättning av Otto Gelsted, den första översättningen av *Aniara*.

Enligt Johan Wrede utkom den i början av 1960 (*Sången om Aniara* (1965), s. 49). Sonja Bergvall (1907–1989) arbetade på Bonniers med bland annat utländska förlagskontakter.

45. ANIARA. EN REVY OM MENNESKET I TID OG RUM.

København, Gyldendal, 1959. Stor 8:o. 220 s. (sista bladet tomt). Danskt mönstrat blågrönt pappersband (osignerat), ryggen med titeltryck och årtal i guld, oskuren frånsett rödfärgat övre snitt, omslag och skyddsomslag av Austin Grandjean medbundna liksom ryggremsan och omslagsflikarna. Med exlibris för Erik Dal och en anteckning i blyerts på främre spegeln: »*Aarets bedste bogbind 1960*».

5

Handskrifter 1928–29

46. Martinson, Harry (1904–1978): TVÅ DIKTMANUSKRIFT.

Fem rader vardera, utan titel, incipit: »Den som chematiskt [sic.] förklarande» resp. »Jag är arm och ringa», på varsitt blad (36 × 22,5 resp. 28,5 × 21,5 cm), det ena egenhändigt i svart bläck, det andra maskinskrivet eller renskrivet på maskin och med signaturen »Harry Martinson» i blyerts, möjligen av annan hand. Sköra, med lagningar och spår av veck, insatta var för sig i nya omslag.

Proveniens: Olle Wedholm och Vera Bergstedt (se följande nr). Ej daterade av Martinson, men enligt en handskreven notering från arbetet med debut-samlingen *Spökskepp*; det egenhändiga manuskriptet från 1928 enligt påskrift på baksidan och det maskinskrivna alltså senast från 1929. De små dikterna tycks inte vara publicerade, åtminstone inte i *Spökskepp*. Tillsammans med ett nött, tejplagat och amatörmässigt monterat tidskriftsurklipp med Harry Martinsons dikt »Sagan om stål» ur *Nya Folkets Röst*, julnumret 1928. På baksidan finns en senare anteckning i kulspets av Vera Bergstedt.

47. Martinson, Moa (1890–1964): EGENHÄNDIGT SKRIVET OCH UNDERTECKNAT BREV i blyerts [till Olle Wedholm och Vera Bergstedt], 43 rader på 2 s. (35 × 21,5 cm), daterat 12/12 1928.

Långt och intressant brev från Moas torp Johannesdal i Ösmo, dit Harry Martinson kommit bara ett halvår tidigare. Moa och Harry gifte sig först i oktober 1929 och Moa (eg. Helga) hette alltså ännu Johansson. Olle Wedholm (1908–1995) var en vän till Artur Lundkvist från Birkagårdens folkhögskola, självskriven i den antologi som Lundkvist planerade, det som till slut blev *Fem unga*. Bonniers refuserade dock *Sex unga* redan hösten 1928 och när en ny framstöt gjordes ett år senare var Wedholms bidrag återtaget eller struket, oklart vilket. Enligt Sandgrens minnesartikel i *Bonniers Litterära Magasin* 1951 tvekade han »att nedstiga på cirkus och slåss i allas åsyn».

Olle och hans fästmö Vera (f. 1908) lärde känna Harry genom Lundkvist hösten 1927. Ett år senare träffade de honom på nytt, nu med Moa, och fick i december detta brev som bl.a. innehöll en inbjudan till torpet över julen. Enligt Sonja Erfurth, som uppmärksammat brevet i *Harry Martinson och Moa 1920–1931* (1987), s. 141–2, skall Moa både vid sammanträffandet och i sitt brev gjort ett så obalanserat intryck att Olle och Vera aldrig vågade sig på någon utflykt till Johannesdal. Moas brev, till hälften omtänksamt och vardagligt, till hälften oroligt och uppskruvat, är präglad av hennes sköra hälsotillstånd vid denna tid. Hon framhåller som en fördel med stugans avskildhet att värdparet och deras gäster skall kunna »prata, skrika och gapa och träta och slåss» utan att bli störda. Moa lämnar dock även några uppgifter om parets vardag, t.ex. att hon just läst Edgar Lee Masters' *Spoon River Anthology*, som även var en av Harry Martinsons viktigaste litterära influenser just vid denna tid. Moa »skriver nu bara korta saker. Ingenting annat duger», och »Harry producerar mycket, få se hur länge han kan fortsätta i detta tempo». Hon tillägger omtänksamt och inte utan stolthet att »han har ju lugn och ro omkring sig».

I maj 1929 deltog Olle och Vera i firandet av att Bonniers antagit Martinsons debutbok. När Wedholm anmälde *Spökskepp* i *Arbetaren* påtalade han bl.a. inflytandet från Masters.

6

Andras böcker som gåvor av Harry Martinson

48. Bloomster, Edgar L.: SAILING AND SMALL CRAFT
DOWN THE AGES.

Annapolis, Maryland, United States Naval Institute, 1940. 30 × 22,5 cm. xii + 280 s. Illustrerad med teckningar av författaren. Blått förlagsband med guldräglad dekor. Tillskrift på förtitelsidan: »*Till välbefarne sjömannen av den stora skolan K. A. Strömberg Karlsbarn med tacksambhet och tillgivenhet från f.d. eldaren Harry Martinson*».

Innehåller bl.a. »A glossary of sails» och en ordlista över nautiska termer. K. A. Strömberg, se nr 50.

49. STRANDBLOMSTER. EN BUKETT ÖVERRÄCKT TILL
SVEN SALÉN MED ANLEDNING AV HANS SEXTIOÅRS DAG
DEN 7 NOVEMBER 1950.

Stockholm, Förlags AB Fågel Blå (Gernandts boktryckeri), 1950. 31,3 × 24,5 cm. 160 s. (första bladet tomt). Blått originalsinnband

(Gust. Hedberg hovbokbinderi), ryggen med upphöjda bind och titeltryck i guld, övre guldsnitt, frampärmen med ett blommotiv i guld – mycket martinsonskt men av Stig Åsberg. Dek. omslagen medbundna, bandet obetydligt nött. Dedikation av Sven Salén till [Harry Martinson], skriven tidigast 1960: »*Tack kära bror för en tjugig lyrik! / Skickligt den slungar förföriska agnen. / Så man får känsla av himmelsk musik / och önskar ej ändan ur välgjorda 'Vagnen'!*» Martinson har senare skänkt exemplaret till K. A. Strömberg.

Nr 15 av bibliofilupplagans 300 exemplar. Textbidrag av bl.a. Evert Taube (2), Sigfrid Siwertz, Kurt Jungstedt, Sven Barthel, Erik Asklund och Einar Malm. Illustrationer av bl.a. Ellinor Taube, Stig Åsberg, Harald Lindberg, Roland Svensson och Birger Lundqvist.

Sven Salén (1890–1969), skeppsredare med intresse för bl.a. viskonst.

50. Landström, Björn: SKEPPET. EN ÖVERSIKT AV SKEPPETS
HISTORIA FRÅN DEN PRIMITIVA FLOTTEN TILL DEN ATOMDRIVNA
UBÅTEN MED REKONSTRUKTIONER I ORD OCH BILDER.

[Stockholm], Forum, 1961. 27,7 × 21,5 cm. 320 s. Rikt illustrerad i färg. Förlagsband med silverfärgad dekor, utan skyddsomslaget. Med ett odaterat handskrivet brev från Harry Martinson till K. A. Strömberg fullt intejpat, han har varit sjuk men är åter på benen och »*sänder denna vackra fartygsbok så länge som ett första livstecken*». Samtidigt tackar han för »*den utomordentligt fina sockeln till den indiska kon*».

Intejpat finns även ett brev från bokens författare Björn Landström till samme Strömberg, daterat 1965. Strömberg får som svar på en fråga besked om att »*Ghe-luoi-rung är ett fiskefartyg som finns bara på en liten kuststräcka som kallas Phuók-hai*» i Syd-Vietnam, och det används bara för kustfart och inte på floder. Fartyget avbildas i boken på s. 217.

Utöver konst och keramik samlade Harry Martinson skeppsmodeller, som byggdes för hans räkning av den främste svenske specialisten på området, Karl A. Strömberg (1900–1987) i Karlshamn. I Martinsons arkiv i Uppsala universitetsbibliotek förvaras över 150 oftast långa brev från Strömberg. I många av dem uttrycker han sin tacksamhet över bok- och pengaförsändelser, för Landströms bok tackar han utförligt både 21 september och 19 december 1961. Han redovisar även framstegen med olika fartygsmodeller, både Martinsons och andra beställares, och meddelar 28 augusti 1961 att han precis sänt Martinson den sockel i teak till den »indiska kon», som Martinson nämner i sitt brev.

51. CONTEMPORARY PAINTING IN EUROPE.

Special Autumn number of the Studio, 1939, edited by C. G. Holme. Introduction by Anthony Bertram. London, The Studio Ltd., 1939. 28,2 × 20,5 cm. 148 s. inkl. planscher. Enkelt rött halvfranskt band, svagt nött, främre dek. omslaget medbundet. Med tillskrift på förtitelsidan: »*Till kära vännerna Sigrid och Gösta från tillgivne ostmaskaren deras Harry Martinson. / P. S. Barnet nu vackert. Ser ut att bli en fin mänska. Och Ingrid uppblomstrar ännu bögre. Ljuvligaste hälsningar. D. S. [...]*».

Dateringen 1942 i blyerts av annan hand är rimligen felaktig; Martinsons dotter Harriet föddes 1943. Gösta Östling (1902–1963) var stadsbibliotekarie i Borås, senare vd för Bibliotekstjänst. Att döma av bevarade brev kan några av hans klädesaccessoarer ha spelat en undanskymd roll då Martinson tog sitt inträde i Svenska Akademien. Östling gratulerar honom 1949 till invalet, ett år senare skriver han att »snart är det jul igen och då behöver jag mina manschettknappar!» (UUB).

Harry Martinson har sannolikt skilts från boken utan alltför stor saknad. Den lapidariska introduktionstexten om modern konst i Sverige är slarvig och omtalar bl. a. »Könnstnarsförbundet» och några målare från »Acania» i söder – dvs. Scania, Skåne. Konstreproduktionerna som skall representera det senaste i svensk konst speglar inte Martinsons preferenser utan avbildar verk av Einar Jolin, Hilding Linnqvist, Emil Johansson-Thor, Jürgen Wrangel, Isaac Grünewald och Arvid Fougstedt.

7

»Sagolyktan»

52. Oljemålning på papp, 70 × 49 cm, signerad och daterad 1934. Med egenhändig påskrift av titeln och dedikation till Erik Asklund. Inramad.

Harry Martinson utövade sitt måleri i huvudsak under första halvan av 1930-talet, med kulmen just 1934. Han skapade ofta bild och dikt i nära samklang och behandlade författarskapets konkreta motiv samtidigt i teckning och måleri. Sagomotiv är aktuella för honom 1931–35 och denna målningens tema har möjligen en motsvarighet i hans dikt »Sagokog», med dess »sagominnets lykta» i sista stycket.

Martinson sände »Sagokog» till Sven Stolpe på *Fronten* 1932, men den trycktes först som en av »Tre dikter» i *Bonniers Litterära Magasin* 1934. Dikten framkallade synnerligen hos en entusiastisk Stolpe, som återgav den i dess helhet i *Det svenska geniet* (1935). »Vill man ha en konkret föreställning om vilken furia, vilket jublande poetiskt vanvett, som kan gripa Martinsons fantasi, skall man läsa hans fantastiska saga om 'Frövodan', ett av de många mästestycken, som han inte brytt sig om att införa i sina diktsamlingar.»

Målningen avbildas i Ingvar Holm, *Harry Martinson i målarnas mitt* (2004), s. 65.

SAGOKOG

Plötsligt en dag börjar min sagokog att leva.

Jag själv ett töcken svävande i sagan. Jag själv en urfågels susande vinge trevande i tidlöshet.

Björnmossan så mjuk, så borstmillionisk, den känner efter i barfotahålfoten om nerverna leva. Då ryser jag i min tidlösa dröm: Jo, jag lever. Betagen av allt i ditt tempel!

Jag är som ett stråldjur. Ett rött sken är jag – solar, ringar, ljud, klang. Mitt ena öra ligger långt ut i rymden. Det lyssnar till molnens flyktiga vissnande, till havets monotona frysande och granskogstopparnas sassande ljud. Det andra ligger på marken och hör jordens hjärta, djupt där nere.

Källorna viska, vattenådrornas gasar smyga runt i hemliga grottor där silverlyktor hänga. Dessa silverlyktor – jag vill drömma deras bild, de hänga på trädar av eld över en svart ström. Och i den grottan ligger en sagokvinna ensam.

Hennes hud är gyllene, bröstet glänsande som lampor som aldrig döden kan släcka eller förvissnandet nå. Hennes hår har den färgen som är sagans, men som i solen förvandlas till simpelt purpur – även *det* värdigt att kyssa intill läpparna blöda och vissna bort som en eld.

Armarna i sin gratie äro mjuka som eldtungor och fasta och härliga som kopparådror ringlande sig inne i ett mörkt berg, fjärran från förbrukade landsändar där gruvorna gäspa.

Hennes ben är eldlysande kolonner, hennes säte som spända kinder av guld. Över henne hänga silverlyktor dansande som lätta fröhuis i klangen från alla hemliga ådror omkring.

Sagokvinnan speglar sig i strömmen. Hennes ansikte lågar, blodet flamar under huden. Hon är dödssjuk av gratie, galen av skönhet. Omslingrad av heliga rötter är hon fångslad i sin egen skönhet. Hennes hjärna är ett grubbel: hon måste minnas alla träd och blommor som växa på jorden och alla algväxter i havet och allt sjögräs, de minsta mossor måste hon minnas och den lilla, lilla niktblomman med det gyllene stofet som man pudrar de såriga dibarnen med, och maskrosens beska skaftmjölk som blinkande kaniner äta om sommarkvällarna.

Allt måste hon minnas. Hon har i sitt minne idéerna till all grodd, blommor, träd, örter. Ett av hennes tusen ännu ej diktade kärleksnamn är Frö-Vodan.

Hon skall aldrig nås av några dödar. Ej av silverdöden, ej av koppar-döden, ej av måndöden eller stendöden, ej av diamantdöden.

En gång vart tusende år glömmes hon en blommas idé, då gråter hon och speglar sig i strömmen, dödssjuk av gratie, galen av skönhet, och tårarna äro frö till hundra nya jordebblommor oförlitneliga i skönhet.

Då går ryktet kring jorden om nya orkidéer och fördubblade korgväxter och en ny äppelsort blåser upp sina kinder under månen.

Och den nya orkidén får namnet Marco Polo, och korgblomman som luktar av nyförädlad kamfer uppkallas efter en by på den ryska stäppen: Kamenka-Strumilova. Då börja mosshumlornas klockor brumma – »ett barn är fött i gräsen», och den klockan går på myren Saista i Lappland och på tundran Objaja och på gensinghöjderna kring Jang-tse-kiang, och då sjunger i vart hjärta som älskar, den sången.

Så drömde jag om Frö-Vodan. Och för att göra drömmen henne värdig störrade jag in i solen tills blindheten kom och ringarna från de blinda tiggarnas land dansade. Så gick jag förblindad hem stödd på en kådig granstör, sakta följande stigen i ljungen, trevande mig till torpets säng, och sov intill morgonen i det oinskränkta mörkret.

Men sagominnets lykta öppnar eldschakt i min dröm. Jag drömmer fall-drömmen som i min barndom. Men nu faller jag djupare än då. Nu faller jag in i jordens bröst, in till Frö-Vodan.

Innehåll

- 1 Ett urval böcker av Harry Martinson, utgivna under hans livstid
- 2 Böcker av Harry Martinson ur Sven Stolpes och Rudolf Värnlunds bibliotek
- 3 Fem unga och några andra publikationer med bidrag av Harry Martinson
- 4 Några översättningar
- 5 Handskrifter 1928–29
- 6 Andras böcker som gåvor av Harry Martinson
- 7 »Sagolyktan»

Litteratur i urval

Erik Askklund *Ynglingaresan* (1941) | *Den unge Harry Martinson. Minnen och anteckningar utgivna till den 6 maj 1954* (1954) | Sonja Erfurth *Harry Martinsons barndomsvärld* (1980), *Harry Martinson och vägen ut* (1981), *Harry Martinson och Moa 1920–1931* (1987), *Harry Martinsons 30-tal* (1989) | Kjell Espmark *Livsdyrkaren Artur Lundkvist. Studier i hans lyrik till och med Vit man* (1964), *Harry Martinson erövrar sitt språk. En studie i hans lyriska metod 1927–1934* (1970) | »Harry Martinsons böcker» *Bokvännen* 1947 (1947) | Ingvar Holm *Harry Martinson. Myter. Målbningar. Motiv* (1960, utökad upplaga 1974), *Harry Martinson i målarnas mitt* (2004) | Ulf Larsson *Daggdroppen och kosmos. Harry Martinsons värld* (2004) | Örjan Lindberger »Eyvind Johnson och fem unga» *Litteraturens vägar. Litteratursociologiska studier tillägnade Lars Furuland* (1988) | Harry Martinson *Poetiska törnbuskar i mängd. Brev 1929–1949* (2004) | Gustav Sandgren »Landsortsbo får brev» *Bomiers Litterära Magasin* 1951 (1951) | Sven Stolpe »Harry Martinson» *Det svenska geniet och andra studier* (1935), *Idyll och orosmoln. Memoarer 1* (1974) | Georg Svensson *Harry Martinson – som jag såg honom* (1980) | Staffan Söderblom *Harry Martinson* (1994) | Lars Ulvenstam *Harry Martinson. Ett utkast* (1950) | Johan Wrede *Sången om Aniara. Studier i Harry Martinsons tankevärld* (1965) | Holger Värnlund *Fem steg över parketten. Om Rudolf Värnlund* (1992)

Tack till Barbro Ek, Bonnierförlagens arkiv, och till Carl-Otto von Sydow.